

Бүгү соңдукчуларга, эр, херээжен ажылчыннарга, эр, херээжен тараачыннарга, совет интеллигенцияга, Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларынга Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязынын Төп Комитединиң КЫЙГЫРЫ

(Тончүзү. Эгези I-ги арында).

өөредилгезинден ортумак өөредилгезинче шилчилге боттангы доозулган турар. Улус чырыдышкынынга чарыгдалар чыл бүрү өзүп турар. Бистиң чуртувуста бүгү өөредилгениң хевирлери-биле 57 миллион ажыг кижилер туттунган. Чүгүле дээди өөредилге черлеринде болгаш техникумнарда безин 3 миллион ажыг кижилер өөренип турар.

Мурнакчы совет эртемниң чечектелишкинин болгаш улам ыңай үзүктел чок хөгжүлдесин хандырар чорукту партия бодунуң эң чугула сорулгаларынын бирээзи кылдыр көрүп турар. Бистиң эртемденнериниске чогадыкчы үрө-түнелдиг ажылдарынын бүгү таарымчалык байдалдары тургустунган, олар эртемни билгилериниң бүгү талаарында элээн хөй эң улуг ажыдышкынар-биле байытканнар. Олар атомнуг энергияны алырының аргаларын шингээди алгаш, ооң-биле ол талага АКШ-тын монополдуг чоруну чок кылганнар. Бистиң Төрээн чуртувустуң кайгамчыктыг хөй курлавыры—бойдус байлактарын улустуң эрге-ажыктарына ажыгларындык дыка хөй сорулгалары чедиишкенин шитпирилтиип турар. Бо бүгү маргылда чок. Ынчаарга ооң-биле кады совет эртемниң мурнунда бирги ээлчегде көдээ ажыл-агыйны улам ыңай көдүрерин дүргедесир талазы-биле шитпирилтиип сорулгалар ам-даа хөй. Ол сорулгаларын шитпирилтиип совет эртемденнерин кыйгырыпшаан, партия эртемниң болгаш практиканың чогадыкчы дем-каттыштырылганы болгаш сырый харылзаанын бүгү хемчег-биле быжырдыр болгаш калбартырын, эртемниң бүгү-ле эң чаа чедиишкенин үлестүргө, көдээ ажыл-агыйга, бистиң улустуң амыдыралын улам ыңай соксаал чокка экижидеринче угландырарын чедип алып апар.

Бистиң чуртувустуң экономиказының болгаш культуразының улам ыңай, улам күчүлүг хөгжүрүнгө, улустуң чаагай байдалын чайгылыш чок беддилеринге кайгамчыктыг хөй, Эзулуг-ла төттүмөс болдунар аргалар совет социализм тургузуда салдырган. Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязы болза, совет нитилелдин улам ыңай бүгү талазы депшилгезин, чурттуң бүдүрүкчү күштериниң үзүктел чок болгаш дүрген хөгжүлдесин хандырар дээш, ол бүгү болдунар аргаларын долзуу-биле ажыгларын бодунуң үндесин болгаш кол сорулгалары кылдыр санап турар. Совет улус чурттуң бүдүрүкчү күштерин улам бедик көдүрерин тудум-на, бистиң үлестүрүвүс болгаш көдээ ажыл-агыймыс улам хөй продукцияны берген тудум-на, продуктуларын элекшилин тургузарынын улуг чаагай сорулгалары улам дүрген шитпирилтиип болгаш бистиң чуртувуска коммунизмниң тилелгези улам дүрген хандыртынар.

Бистиң чуртувуска коммунисттиг нитилелди чедиишкенин тургузарынын эң чугула негелдесин болза, тайбынның болгаш улустарынын аймыл чок чорунуң чөлөнгижи — Совет социализм күрүнеин күчүзү могаг чокка күштелдирер болур. Бистиң күрүневиң күштүзү болгаш быжымынын үндесин — ажылчын агынның болгаш колхозчу тараачыннарның тендиси дивес эвилели, бүгү совет нитилелди мораль-политиктиг чагыс эви, ССРЭ-ниң улустарынын бузулбас найралы ол.

Коммунисттиг партия ажылчын агынның ажылчы тараачыннар-биле быжыг эвилелин канып кадырган, ону Октябрьниң социализм революциязынын тилелгезин, бистиң чуртувуска социализм тургузарын хандырган шак ол шитпирилди күш болдуруп, ол улуг күш коммунизмни тургузарынын алдарлыг оруунга улам-на чаа-чаа чедиишкенин биске хандыры берип турар. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилелин улам ыңай быжыгларын болза, Коммунисттиг партия болгаш Совет чазакты долгандыр бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чононарның улам-на сырый каттыжарынын негелдесин, бистиң социализм күрүневиң күжүн болгаш күчү-шымдалын быжыгларынның үндесин болур. Бодунуң национал политиказы-биле Коммунисттиг партия бистиң чуртувустуң улустарынын аразында адааннашкык болгаш өжөнөшкөк чорукту унуткан, оларны чагыс эниг, акы-дуңма өг-бүлөгө сырый каттыштырган, хөй националдыг совет күрүнеин бузулбас күштериниң үнер дөзү, акы-дуңмалыкты совет республикаларынның бүгү чедиишкенин негелдесин — ден эргелиг улустарынын бузулбас найралын дарганнап-каннаан. Ол найрал даштык эжелекчилерге удур, хаанын Эзу тургузугга болгаш капиталисттерин база помещиктерин дараалыгга удур бистиң Төрээн чуртувустуң улустарынын кады демиселге төртүнгөн болгаш быжыккан. Ол найрал ССРЭ-ниң улустарынын хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайыннарынның чылдарында төккөн ханы-биле тутчуп быжыккан. Ол найрал бистиң чуртувуска социализм тургузуушкунунуң чылдарында тургузучу нити күш-ажылга болгаш бот-боттарынын дузалыгына каңалып даяккан. Ол найрал бузулбас болгаш тендиси дивес — ол улуг, акы-дуңмалыкты найрал, ыңчангаш ону буза шаап шыдагы дег күш делегейде чок! ССРЭ-ниң улустарынын ол үзүлбес найралынын эң тода илерээшкенин бирээзи болза, украин, орус болгаш Совет Эвилелиниң бүгү улустарынын национал улуг байырлалы кылдыр бо чылын демелгелетип турары Украина-ның Россия-биле катап каттышканының 300 чылы болур.

Улустарынын найралын — бистиң хөй националдыг социализм күрүневиң күчү-шымдалынын болгаш тилелтирбес күжүнүң шак ол үндесини моон сонгаар-даа могаг чокка быжыглар чорукту Коммунисттиг партия бодунуң ыдыктыг хүлээлгези деп көрүп турар.

Тайбың күш-ажылды болгаш ажылчы чононарның амыдыралынын материалдыг болгаш культурлуг денелиниң үзүктел чок көдүрүлүшкүнү хандырар деп бистиң улустуң күзели Коммунисттиг партияга болгаш Совет чазакка ыдыктыг. Ынчангаш партия болгаш чазак чаа дайынны болдурбас дээш, улустар тайбың чурттазын дээш, улустар аразының душкүрүлүг чоруу кошказын база күрүневиң аразына чогумчалыг харылзаалар тургустунуун дээш бүгү күштерин салып турар.

Бистиң даштыкты политиканың билдингир болгаш тодаргай. Ол — бүгү улустарынын аразына тайбынның болгаш найралдың политиказы. Ону бистиң партиявыстың болгаш Совет күрүнеиниң үндесилекчизи, социализм база капитализм — ийи янзы экономиктиг системаларының үргүлүдүлдүг тайбың кожа турарының аргалын айткан улуг Ленин чарлаан. Бистиң тайбынче өскерлиш чок болгаш ак-сеткилдиң чүткүлүстү совет күрүнеиниң кошказынын демдээ кылдыр чүгүле капитализм лагериниң эңне мрдыр көрбес политиктери үнелеп болур. Европаның хөй-хөй чурттарын кулданып турган гитлерлиң Германияны чылча шапкаш, Совет Эвилели боду дээш туржуп билерин болгаш кандыг-даа агрессорга өдүмүг ойтур-шавышкынын берип шыдаарын көргүскөн.

Дайын сөөлүндеги чылдарының дургузунда бистиң чуртувус улам-на күштүг болгаш күчү шыдадыг болу берген. Бистиң улустуң тайбың күш-ажылын камгалаар база бистиң хостуг болгаш хамаарышпас чорувуска кыжанып дитигиптер кымын-даа билдиндиритеринге бистиң чуртувус бүгү эргежок чугула чүдүлдери. Кандыг-даа агрессорларның талазында кыжаныгдан көртпай турар бис, ыңчалза-даа бистиң улустуң болгаш бүгү өртемниң улустарынын эрге-ажыктарына тайбың дээш быжыг, чайгылыш чок туржуп турар бис. Тайбың арга-биле шитпирилеп болбас ындыг айтырыллар амгы улустар аразынын байдалдарында чок дээрзинге бүзүредиг бис.

Совет Эвилелиниң тайбың даштыкты политиканы ооң бүгү ажыл-херектери-биле бадатканынган. Капитализм чурттарда шуут өжөгээр тургустунуп турар идегес чоруктуң база дайын сүртедишкениниң байдалы биле социализм чуртунда онза характерлиг болуп турар тайбың, чогадыкчы, тургузучу күш-ажылды байдалынын, оожургадгы болгаш ынегелдиг чоруктуң байдалынын аразында кайгамчык улуг ыңгалды ам бүгү делегей көрүп турар. Совет кижилериниң кол сагыш-салышкыны болгаш эң изиг күзели болза, бүгү улустар-биле тайбың болгаш найралдыг чурттары болуп турарын кым-даа көрүп турар. Чүвени боттуу-биле көөр төөртөр-бээн кандыг-даа кижилер бистиң хоорайларысты болгаш суурларысты, совет улустуң соруу кирген тайбың күш-ажылы көргөш-ле анаа бүзүрээр. Бүгү чурттарда миллион-миллион кижилер бистиң Төрээн чуртувустуң тайбынның сүлдесин болгаш туңдукчу деп адап турар. Улустарынын тайбынның болгаш найралынын тугу биске, совет кижилерге, ыдыктыг! Ол улуг, чаагай туку бедик туруп турар бис, моон сонгаар-даа бедик тудар бис.

Европаның болгаш Азиянын улус-демократтыг күрүнелин тайбынга ынак совет күрүне-биле сырый акы-дуңма каттыжымшыкында тайбың дээш демисел жип турар. Кыдат Улус Республика тайбынның болгаш демократиянын лагерини күчүлүг күжү апарган. Бүгү демократтыг, тайбынга ынак лагер Совет Эвилели-биле кады өзүп, быжыгып турар, улустарынын тайбынын камгалаар дээш шимчээшкени өзүп, калбарып турар. Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязы тайбың дээш, тайбынның, демократияны болгаш социализмниң күчүлүг лагерин улам ыңай быжыгларын дээш, совет улустуң улуг кыдат улус-биле, улус демократиязынын бүгү чурттарынын ажылчы чононар-биле найралын база кады ажылдажылганын быжыктары дээш, делегейин бүгү чурттары-биле Совет Эвилелиниң экономиктиг харылзааларын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдери болгаш найралдыг харылзааларын тургузары дээш демиселге бодунуң бүгү күштерин моон сонгаар-даа бээр.

Коммунисттиг партия улустуң эрге-ажыктарынын, оон тайбың күш-ажылынын камгалалына көрүнгү турушпушаан, улустар аразынын душкүрүлүг чоруун чедилгелдерин болгаш күштелдирерин, чаа дайынны кыпсырын оралдажып турар даштыкты реакциялыг империализм күштерин өөренип көрбөй барып болбас. Ынчангаш, тайбынның политиказын быжыг болгаш чайгылыш чок чорутпушаан, бүгү улустарга улуг болгаш ыдыктыг тайбынның херээн бүгү күштер-биле туржуп база камгалавшаан, партия бистиң Төрээн чуртувустуң аймыл чок чоруун хандырар төлөздө, Совет күрүнеиниң чепсектиг күштерин могаг чок сайырдыры база быжыгларын эргежок чугула деп санап турар.

Совет социализм тургузуг кижини кижилер мөлчүр чорукту мөнгези-биле унуткан, ажылчын агынның, колхозчу тараачыннарның болгаш күш-ажылчы интеллигенциянын штинден эң эки кижилерин эрге-чагыргага кириген, бүгү совет нитилелдин бузулбас мораль-политиктиг чагыс эвин тургускан. Ол тургузуг болза, делегейде эң-не демократтыг нитилел болгаш күрүне тургузуу болур. Совет күрүнеин эргелеп-баштаарына эң калбак улус массалар кирип турар. Бистиң улустуң боттарынын оолдарының болгаш кыстарынын эң шитпирилтиип күрүне эрге-чагырганың дээди органычы — ССРЭ-ниң Дээди Советинче сонуп турар.

Бистиң совет, социализм демократиявысты могаг чок хөгжүдери, күрүнеин эргелеп-баштаарына миллион-миллион ажылчы чононар улам калбаа-биле болгаш идепкейли-биле кирижин чедип

алырын Коммунисттиг партия бодунуң сорулгалары кылдыр салып турар. Совет аппараттың чамдык адырларына бюрократизмниң болгаш шаарланчак чоруктуң бүгү илерээшкени-биле, ажылчы чононарның хергелдерин болгаш негелдесин кичээргейлиг эвес, хамаан чок көөр чоруктуң фактылары-биле эптеш чок демиселди партия чорудуп турар болгаш чорудар-даа, бистиң Төрээн чуртувустуң хамаатыларының ССРЭ-ниң Конституциясында бижитинген ыдыктыг, дээп болбас эргелерин камгалап турар социализмни хойлууну могаг чок быжыглар.

Эштер соңдукчулар!

Совет күрүнеиниң туруп келгениниң 36 чылы капитализмни мурнунга социализмни маргыш чок, бүгү-делегей төөгүлүг артык күштүң бузурвес аргажок көскү күш-биле бүзүредип көргүскөн. Социализм дээрге, бүдүрүкчү күштерин чечектелишкенин, бодунга, бүгү нитилелге хостуг болгаш тайбың күш-ажыл, улустун чаагай чоруунуң чайгылыш чок экижири, улустарының дең эргези болгаш найралы, быжыг болгаш үргүлүдүлдүг тайбың дээш чайгылыш чок демисел болур. Капитализм дээрге, экономиктиг кризистер, ажылчы чононар хайыра чок, араатанзыг Эзу-биле мөлчүрү, нитилелдин бир кезээнге — ажал чок чоруктуң халавы болгаш хоозуралы, еске кезээнге — каас-шиник чурталага болгаш эндере байыры чорук; капитализм дээрге, национал дарлаалды, улустар аразына өжөнөшкөк чорукту болгаш дайыннарын кыпсып үндүрериниң политиказы болур.

Чаа-чаа, долу шыдадыг, амыдырал-бадыткалды күштер-биле бистиң чуртувус канчаар долдунуп турарын, дайынның болдурган сактып четпес кадыг бергелерин ажып эрткен болгаш ону сонда ырак артырып каалканын, улустуң амыдыралы канчаар экижил турарын, чечектелишкенин оруу-биле бурунгаар бистиң канчаар бузуредиг бар чорувуусу-ту бүгү кижилер көрүп турарлар. А ыңчаарга капитализм делегей анаа чүпү догааштырып болуру? Экономиктиг буурап-бадышкыны болгаш чедимес-түрөңги чоруктуң улам ыңай чидилгенишкениниң аар-берге перспективаларын улустарга ол төгөп турар. Капитализмни чурттарында, хайыражок дигрелип кел чыдар экономиктиг кризисти шериг үлестүрүп канчаар-даа кара-өжөгээр үрдүндүрзе чайлаш шыдавас, ол кризистин демдектери улам-на чайлаш чок болгаш кадыг-шыныгы апар чыдар. Ажыл чок чорук өзүп, үлестүрүң тайбың адырлары кызырып турар. Бирги чергең эргежок чугула барааннарына өртек соксаал чок бедил, үндүрүлгө өзүп, ажылчы чононар амыдырал денелин улам кудулап турар. Капитализм монополияларга кайгамчык улуг кончааны берип, дайын сүртедишкенин янзы-бүрү арга-биле херээледи турар ишти реакция күштелип турар.

Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязы совет, социализм тургузугуң улуг артык күштеринге даянып алгаш, коммунизмниң долу тилелгезинче чуртту быжыг болгаш бузуредиг аппарат чыдар.

Партия бодунуң бүгү ажыл-чорудулганын Маркс — Энгельс — Ленин — Сталинның улуг өөредин удуртулга болдуруп, Коммунисттиг партиянын өлүм чок тургузукчу болгаш Совет күрүнеиниң үндесилекчизи Владимир Ильич Ленинниң мерген угаанын чагыларын удуртулга болдуруп турар.

Партия Ленинниң айткан оруун эдербишаан, И. В. Сталинга баштаган Төп Комитеттиң удуртулгазы-биле бистиң Төрээн чуртувустуң улустарын социализмниң тилелгезинче эккелген. Партия Ленинни чагыларын амыдыралга ботландырыпшаан, совет күрүнеин, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның бузулбас эвилелин, ССРЭ-ниң улустарынын улуг найралын доктаамал быжыггап, чурттуң экономиказынын улам ыңайгы чечектелишкенин, совет кижилерин амыдыралынын материалдыг болгаш культурлуг денелин бедилерин дугайында могаг чок сагыш салышкынын илередип турар.

Долу коммунисттиг нитилелди туруп тургузарына бүгү-ле эргежок чугула чүдүлдери бистиң чуртувустуң четтири-биле бар. Ыңчалза-даа бисте ажыл-агыйның шитпирилтиип айтырылары, өзүлден билдингир бергелери ам-даа бар. Бистиң сонгаарла-тынмас сорулгаларысты чедиишкенин шитпирилеп, четпестери болгаш бергелерин ажып эрттер төлөздө, бот-шүгүмчүлөдү болгаш ылангыя адаандан өрү шүгүмчүлөдү улам-на калбарыры эргежок чугула. Бүгү совет кижилер ажылда четпестерин дидим болгаш коргуш чокка илередерин, ол четпестерин дүрген унуткаарынын талазы-биле пар-

тияга улам-на идепкейлиг дуздаларын Коммунисттиг партия чедип ап турар.

Партия бистиң чуртувусту бүгү делегейге төөгүлүг тилелгелерге чедирип келген, чүге дээрге, партия ажылчы чононарның мурнакчы отряды болбушаан улустуң идегелинге, миллион-миллион кижилерниң чогадыкчы идепкейинге кезээде даянып келге болгаш даянып турар. Партия улустуң күштеринге ооң революсчу энергияны ханызы-биле бузуреп ол улус-биле сырый болгаш чарылбас белдирлер-биле холбашкан. Партияның, чазактың болгаш улустуң улуг эп-сеткил каттыжылгазы — бистиң улустуң тилелгелеривистиң амыдыралы үнер дөзү, коммунизмге оруктап бистиң бурунгаар бүзүрелдиг шимчээшкенин үндесин ол.

Ол эп-сеткил каттыжылганын чайыннанчыл илерээшкени болза, коммунизмниң болгаш партия кежигүүнү эвестериниң сонгулда блогу болуп турар. Бистиң чуртувустуң күрүне эрге-чагырганын дээди органы — ССРЭ-ниң Дээди Советинге сонгулда-ларга Коммунисттиг партия болза, профессионал эвилелдери-биле, комсомол-биле болгаш ажылчы чононарны өске-даа организациялары-биле болгаш нитилелдери-биле кады кирип турар. Депутаттарга кандидаттар коммунисттерге-даа, партия кежигүүнү эвестерге-даа бир дөмей нити депшитиптип турар.

Мурнундагы бүгү-ле сонгулдааларга коммунисттериниң болгаш партия кежигүүнү эвестериниң блогу тилелгени өскерилге чокка чедип ап келген. Бистиң улустуң ол блоктун кандидаттары дээш бир эп-сеткилдиң бадылаашкыны-биле Коммунисттиг партияга бодунуң долу бузурелин, ооң политиказын чүлүзүп болгаш деткип турарын илереткен.

Бүгү сондукчулар ам болур сонгулдааларга коммунисттериниң партия кежигүүнү эвес ажылчыннар, тараачыннар, интеллигенция-биле кады депшиткен кандидаттары дээш бир эп-сеткилдиң бадылап, партияга бузурелин база дагын көргүзүп, улустун үндесин эрге-ажыктарын илередип турар ооң политиказын чүлүдүг деп көөр дээрзинге Коммунисттиг партия идегеп турар.

Коммунисттериниң болгаш партия кежигүүнү эвестериниң блогуң кандидаттарын ССРЭ-ниң Дээди Советинге бир үн-биле сонгузурган, партияның чорудуп турар политиказын билеринге болгаш чүлүдүг деп көөрүңге бурун-биле идегешшаан, коммунизм тургузуушкунуң кайгамчык улуг сорулгаларын ботландыры дээш демиселге Коммунисттиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр улам-на сырый каттыжарычы бүгү сондукчулар — эр, херээжен ажылчыннар, эр, херээжен тараачыннар, совет интеллигенцияны, Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчыларын Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязынын Төп Комитеди кыйгырып турар.

ССР Эвилелиниң Дээди Советиниң депутаттарына партия кежигүүнү эвес кандидаттарын коммунист-кандидаттар дээш бадылаары ышкаш ындыг бир эп-сеткил-биле бадылаарынче бүгү коммунисттерни Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязынын Төп Комитеди кыйгырып турар. Партия кежигүүнү эвес сондукчулар депутаттарга коммунист-кандидаттарын партия кежигүүнү эвес кандидаттар дээш бадылаары ышкаш ындыг бир эп-сеткилдиң бадылаар дээрзинге Коммунисттиг партия идегеп турар.

Сондукчулар коммунисттериниң болгаш партия кежигүүнү эвестериниң блогуң кандидаттары дээш бадыламышшаан, Коммунисттиг партиянын политиказы дээш, ооң салган сорулгаларын амыдыралга ботландыры дээш — бистиң социализм үлестүрүвустуң улам ыңайгы чечектелишкени болгаш көдээ ажыл-агыйның улуг көдүрүлүшкүнү дээш, улустуң материалдыг чаагай байдалынын болгаш культурлуг денелини чайгылыш чок бедилерин дээш, бистиң социализм күрүневиң күчүзү болгаш күштерин бүгү хемчеглер-биле быжыгларын база тайбын камгалаары болгаш быжыгларын дээш, оон демиселдинге чаа-чаа чедиишкенин дээш, бистиң чуртувуска коммунисттиг нитилелди тургузары дээш бадылаарлар.

Эштер сондукчулар!

1954 чылдың март 14-те сонгулда хааржактарына бир эп-сеткилдиң келиринче силерни Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязынын Төп Комитеди кыйгырып турар. ССРЭ-ниң Дээди Советинге депутаттар сонугур бодунуң хүндүлүг эргезин ажылаавас чагыс-даа сондукчу турбас ужурулуг. 1954 чылдың март 14-түн хүнү Совет Эвилелиниң ажылчы чононарның бүгү улустуң байырлалы, партиянын, чазактың болгаш улустуң сырый эп-сеткил каттыжылганын чаа күчүлүг көргүздөзү болзун.

ШУПТУ СОҢГУЛДАЛАРЖЕ!

Коммунисттериниң болгаш партия кежигүүнү эвестериниң улусчу блогуң кандидаттарына бадылаашкынырынысты берээлдер!
Бистиң улуг Төрээн чуртувус — Совет Социалисттиг Республикаларның Эвилели делгезин!
Коммунизмниң тургузукчу — улуг совет улус делгезин!
Коммунисттиг партияны, Совет чазактың болгаш бүгү улустуң бузулбас эп-сеткил каттыжылгазы делгезин!
Ленин — Сталинның туугуну адаа-биле, Коммунисттиг партияны удуртулгазы-биле — коммунизмниң долу тилелгезинче бурунгаар!

Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязынын Төп Комитеди.

1953 чылда РСФСР-ниң улус ажил-агыйының хөгжүлдениң күрүне планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында

РСФСР-ниң Статистика Эргелелиниң дыңнады

РСФСР-ниң республика болгаш чурт улетпүрүвүн, көдээ ажил-агыйының болгаш транспорттун хөгжүлдээ, капитал тудуушкунун өзүлдээ, ады саарылгазының калбарышыны, өөрелдиге черлериниң, культу-а-чырыдышкынның болгаш эмне-

гениң албан черлериниң четкизиниң калбарышкыны, коммунал бүдүрүлгелериниң ажылы болгаш хоорайлар-ны чагайдыр тутуушкуну 1953 чылда дараазындагы сан-медээ-лер-биле тодаргайлатып турар:

1953 чылдың дургузунда РСФСР-ниң республика болгаш чурт улетпү-рүнүң нинти продукция бүдүрүлдээ-ниң планы 102 хуу күүсетинген. Тус-

тус министрстволарының болгаш ве-домстволарының улетпүрүнүң нинти продукция бүдүрүлгелериниң чыл планы мынчаар күүсетинген:

1953 чылдың дур-гузунда эмес эле-кыны бүдүрүл-гелериниң күү-сетинген хууу

РСФСР-ниң Чурт болгаш одалга улетпүрүнүң министрствозу	104
РСФСР-ниң Тудуг материалдарының улетпүрүнүң министрствозу	99
РСФСР-ниң Ыяш болгаш саазын улетпүрүнүң министрствозу	89
РСФСР-ниң Калбак хергелдиз улетпүрү барааннарының министрствозу	104
РСФСР-ниң Аыш-чем барааннарының улетпүрүнүң министрствозу	101
РСФСР-ниң Орук болгаш транспорт ажил-агый министрствозунуң улетпүрү бүдүрүлгелери	110
РСФСР-ниң Коммунал ажил-агый министрствозунуң улетпүрү бүдүрүлгелери	105
РСФСР-ниң Чуртталга-хамааты тудуушкуну минис-терствозунуң улетпүрү бүдүрүлгелери	100,3
РСФСР-ниң Культура министрствозунуң улетпүрү бүдүрүлгелери	105
РСФСР-ниң Кадык камгалал министрствозунуң улетпүрү бүдүрүлгелери	106
РСФСР-ниң Ус-тывыш кооперациясы	103

1953 чылда РСФСР-ниң республи-ка болгаш чурт улетпүрүнүң нинти продукциясы 1952 чылдыңга дөмөй-лээрге, 12 хуу болгаш 1950 чыл-дыңга дөмөйлээрге, 42 хуу өскөн. Улустун материалдык чагай бай-далын улуу-биле көдүрүнгө улус хергелелиниң чүдүлгелерин бүдүрүл-гезин күштү-биле көдүрүнгө ул-ланган СССР-ниң чазаның хүлээп алган шиптирлериниң түңнелинде 1953 чылда РСФСР-ниң республика болгаш чурт улетпүрү ылангыя чыл-дың ийги чартында, 1952 чыл-дыңга дөмөйлээрге, база 1953 чыл-да баштай айтылган план-биле дө-мөйлээрге эң бедик темпирлер-биле хөгжөөн. Бир эвес 1952 чылда РСФСР-ниң республика болгаш чурт улетпүрүнүң продукциясы 10 хуу улгаткан болза, ол 1953 чылда 12 хуу улгаткан, а 1953 чылдың ийги чартында 1952 чылдың ийги чарты-ныга удур 14 хуу улгаткан болуп турар.

1953 чылда улетпүр продукция-зының дыкка хөй хевирлериниң талазы-биле план ажыр күүсетинген. РСФСР-ниң республика болгаш чурт улетпүрү хөвө-саазын, дүк болгаш хендир пөстери, дараанылга кылыглары, алгы, кидис болгаш ре-зин идиктерни, хевистерни болгаш хевис кылыглары, иштиги хеп айма-аа трикотажы, эр, херээжен ук кылыглары, хол каптарын, каастап кылган толь кылыгларын, сал чү-дүр айыл чок бижектерин, пиани-волярны болгаш рояльдерни, пате-фоннарны, зытти, колбаса кылыглар-ын, зытти чартык фабрикаттарын, манчыларны, быштакты, үнүш үзүн, кондитер кылыгларын, макарон кы-лыгларын, виноград болгаш кат-чимис арагазын, пивону, дрожжилерни, мороженоони база аыш-чемниң бол-гаш улетпүрүнүң өске-даа бараанна-рын чыл планындан ажыр үндүргөн.

Көдээ ажил-агый машиналарын болгаш оларга немелде кезелерин, ыяш рамаларны, бараан деңизлерин, гипсти, тудугтуң демир бетон херек-селдерин, линолеумны, линкрусту болгаш улетпүр продукциязының өске-даа хевирлерин бүдүрүлгелериниң чыл планы база ажыр күүсетинген. Ынчалза-даа, чамдык Минис-терстволар болгаш ус-тывыш коопе-рациясы эргежок чугула хемчеглерни албаан болгаш улетпүр продукция-зының чамдык хевирлерин бүдүр-үрүнүң планын күүседир чорукту хан-дырбаан. Чижээлээрге, РСФСР-ниң Чурт болгаш одалга улетпүрүнүң министрствозу мебельди, демир, ша-а-ж болгаш фаянс саваларны, демир багажа кылыгларын, пенка болгаш ажил-агый шуткулгаларын, кара ме-таллар проканы, электромоторлар бүдүрүлгелериниң чыл планын күүсетпээн. РСФСР-ниң Тудуг материалдарының улетпүрүнүң министрствозу тууйбу,

Хөмүр даш	107
Торф брикеттери	108
Чангыс-ай бажынар	134
Көдээ ажил-агый машиналары	130
Тергелер болгаш сөөртүлгө херекселдери	117
Локобилдер	206
Парниктиң рамалар	184
Металл кезер станоктар	136
Электри моторлар	105
Дарган-монтаж херексел-дери	106
Сывырган демирден кылган кадаглар	117
Хөвө-саазындан кылган аргыг	110
Дүктен кылган аргыг	107
Хөвө-саазын кылыгыг	109
Дүк кылыгыг пөстер	107
Лендан кылган пөстер	113
Дараанылга кылыгылары	116
Даштыгы хеп трикотажы	104
Иштиги хеп трикотажы	121
Хол хавы	110
Каастап кылган толь кылыглар	146
Хөвө	115
Мебель	118
Элээди уруглар чадаг тергелери	111
Пианино болгаш рояльдер	112
Гармоннар, баяннар болгаш аккордеоннар	125
Пателефоннар	113
Радиоприниктер	185
Кара шой савалар	116
Чайырлыг шой савалар	115
Ак демир савалар	146
Алюмин савалар	4,6 катап
Шаажат-фаянс савалар	104
Амдыралга хергелээр холодильниктер	124
Керосинакар болгаш керосин газтары	121
Демир оруннар	125
Чемоданнар	158
Өөрелдиге тетрадытары	123
Бижик машинасы	118
Эйт	114
Колбаса кылыгылар	112
Сут продукция	108
Быштак	126
Үнүш үзү	120
Кондитер кылыгылар	110
Макарон кылыгылар	120
Виноград арагазы	118
Кат-чимис арагазы	114
Пиво	114
Сускунга хергелээр чүдүлгөр	112
Дрожжилер	110
Витаминер	129

Чонуну чугула хергелеп турар барааннарын бүдүрүп үндүрери дыкка көвүдөөн. Чижээ, хөвө-саазын пө-стерни бүдүрүп үндүрери 1952 чыл-биле дөмөйлээрге, 9 хуу өскөн турда, шатландыктары бүдүрүп үндүрери 13 хуу, меланжа пөстери—13 хуу, чонпоаны—28 хуу улгаткан. Лендан кылган пөстери бүдүрүп үндүрери 13 хуу өскөн турда, костюм кылыр лән пөстери болгаш платы кылыр пөстери бүдүрүп үндүрери 66 хуу улгаткан. Дүктен кылган пөстери бүдүрүп үндүрери 7 хуу өскөн турда аргы дүктен кылганнарын шепкен пөстери бүдүрүп үндүрери 41 хуу улгаткан. Аргы дүктен кылган три-котажы бүдүрүп үндүрери 22 хуу, модель илик аймаан—18 хуу, чийк хром идик аймаан бүдүрери 54 хуу улгаткан. РСФСР-ниң Аыш-чем ба-рааннарының улетпүрүнүң министр-ствозу кондитер кылыглары бүдү-рүп үндүрери 1952 чыл-биле де-нээрге 1953 чылда 10 хуу, оң иш-тинде шарыгыг болгаш улей хаар-жактаан кондитер кылыгылары—46 хуу, шоколад кылыгылары—57 хуу, ристи—65 хуу, мармелаты, постиль-ди болгаш зефирни—20 хуу, халваны бүдүрүп үндүрери 36 хуу көвүдөт-көн.

РСФСР-ниң республика болгаш чурт улетпүрүнүң бүдүрүлгелеринге чаа техниканы улам ынай неперте-дери 1953 чылда үргүлчүлөп турган. РСФСР-ниң Калбак хергелдиз улетпүрү барааннарының министр-ствозунуң хөвө-саазын улетпүрүн-ге бедик кылыг херекселдеринг лента-лыг, дескилээр болгаш аргыыр ма-шиналары непердери үргүлчүлөп турган. Лән улетпүрүнде автомат-биле салыр херекселдер-биле чөпсө-лөнгөн аргыыр станоктарын саны көвүдөөн. Дүк улетпүрүн-ге бедик кылыг херекселдин бедик бүдүрүкчү-лүг аргыыр дээрбек машиналарын непереткен. Трикотаж улетпүрүн-ге бир чорудулгада ук аймаан шуут бү-дүрүп үндүрер болгаш каастап ча-раштар автоматтар-биле эр, херээ-жен ук кылыгларын бүдүрүп үндүр-ери дыкка калбарган.

РСФСР-ниң Аыш-чем барааннары-ның улетпүрүнүң министрствозунуң хлеб быжыра улетпүрүнүң бүдүрүл-гелеринге конвейерлиг пеккаларга хлебти быжыраын 88 хуу чедирген. Ус-чаг улетпүрүн-ге шпеккалыг пре-териниң үзүктөл чок ажалдашкы-

Бижир чугай	110
Шуткулгалыг плиткалар	117
Шала кылыр керамиктиг плиткалар	114
Гипстиг плиткалар болгаш блоктар	110
Демир бетонуг тудуг херекселдери	143
Толь	110
Линолеум	159
Линкруст	220
Линден материалдар	110
Кара металлдарың проканы	119

нынга үнүш үзүн бүдүрүп үндүрери калбарган. РСФСР-ниң республика болгаш чурт улетпүрүнүң чамдык адырлар-ына дериг херекселдерни ажылга-ры экижээн. РСФСР-ниң Калбак хе-регелдиз улетпүрү барааннарының министрствозунуң хөвө-саазын, дүк болгаш лән фабрикаларында удазын аргыыр машиналарын болгаш аргы-ыр станоктарын бүдүрүкчүлүү бедзээн. РСФСР-ниң Тудуг материалдары-ның улетпүрүнүң министрствозунуң тууйбу заводтарына чиг-эттиг пла-стиктиг хевирлээшкени, бүдүн чылда ажылдаар пресстерин ээчеглиг бү-дүрүкчүлүү 1952 чыл-биле дөмөй-лээрге 1953 чылда 3 хуу бедзээн, суугуларын бир кубометрден тууй-бууң алыр 7 хуу улгаткан болгаш кургадыр камераларга тууйбуң кургадырының үезин 4 хуу кызыр-ган.

РСФСР-ниң республика болгаш чурт улетпүрүн-ге ажилчынарның болгаш инженер-техниктиг ажил-дакчыларның хөй санын чогаалды-галарын, техниктиг болбаазырадыл-галарын болгаш чарыкчы санал-дарын 1953 чылда непереткен. Ынчалза-даа РСФСР-ниң респу-блика болгаш чурт улетпүрүн-ге чаа техниканы болгаш муракчы дур-жугланы бүдүрүлгө кызыкмак не-передерин четпес чоруткан, бар ту-рар бүдүрүлгө күчүлери болгаш дериг херекселдерни ам-даа четче эвес ажылгап турар.

РСФСР-ниң Ыяш болгаш саазын улетпүрүнүң министрствозунуң ыяш белеткээр бүдүрүлгелеринге машина-ларны болгаш механизмерни 1953 чылда багай ажылгап турган. Көдээ ажил-агый культуралары-ның 1953 чылдың дүжүдүнүң тарыл-га шөлдери 1952 чыл-биле деңзээрге 1250 муң гектар калбарган. Эң-не үнелиг тараа культуралары—кызыл-астың тарылгалары 1 миллион ажыг гектар көвүдөөн. Тарымал тооруктун, чийгир сөккөзүлгүн, ногааларнын болгаш мал чөми культураларының тарылга шөлдери калбарган. Ын-чалза-даа, РСФСР-ниң колхозтары лән, хендир, картофель болгаш но-гаалар талазы-биле планын оонал-галарын күүсетпээн.

Колхозтар болгаш совхозтар 1953 чылда дүжүт ажаап алышкынын 1952 чылга бодаларга, эң кыска хуу-сааларда чоруткан. Колхозтарга болгаш совхозтарга күзүн тарыр культураларының та-рылгазы, 1954 чылдың дүжүдүн-ге белеткел кылдыр күсүкү чер андарыл-газы болгаш чайгы чер андарылга-зы эрткен чыл-биле дөмөйлээрге аг-ротехниканың эң дээрэ хуусааларын-да чорутунган. 1953 чылдың күзү-нүңде колхозтарга 1952 чылдың күзү-нүңде бодаларга күсүкү черниң ан-дарылгазын 9 миллион гектар, чайын чер андарарын 2 миллион гектар хөйну андарган. Ынчалза-даа күсүкү чер андарылгазы болгаш чайгы чер андарарының планы күүсетинмээн.

Колхозтар 1952 чылга бодаларга сөлдери 1953 чылда 7 муң гектарга хөйну олурткан. «СССР-ниң көдээ ажил-агыйын улам ынай хөгжүдөр хемчеглер ду-гайында» СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалы-биле дүшүрт 1953 чылда РСФСР-ниң көдээ ажил-агыйына улуг дузаны көргүскөн.

Машина-трактор станциялары 1953 чылда хөй санын чаа трактор-ларны, комбайннарны, чүк машина-ларын, хөрзүн болбаазырадып ажыл-даар, тарылганы болгаш ажаап алышкынын машиналарын, а ол ышкаш мал ажылынын фермалары-га херектиг машиналарны болгаш дериг-херекселдерин алган.

Колхозтар 1953 чылда минералдыг удобрениелерин 1952 чылга бодаларга 25 хуу хөйну алган.

Колхозтарда болгаш совхозтарда көдээ ажил-агый ажылдарының ме-ханизациязының деннели бедзээн. Машина-трактор станциялары 1953 чылда көдээ ажил-агый ажылдарын 1952 чылдыңдан 15 хуу хөйну күү-сеткен. Колхозтарда бүгү хову ажылдарының 80 аягы хуузун ма-шина-трактор станциялары күүсе-тен. Колхозтарда чайгы, күсүкү чер андарылгазы, тарымал тооруктун болгаш чийгир сөккөзүлгүн тарылга-зы барык шутпузу, күзүн болгаш ча-зын тарыр тараа культураларын тарылгазын 91 хуузу механизаста-тынган, колхозтарда тараа культу-

РСФСР-ниң республика болгаш чурт ажил-агый хандырылганын күрүне планын дүшүртүп чиг-этти, материалдарын, одаар чүдүлү, элек-три күжүн болгаш дериг херексел-дерин 1952 чылга бодаларга 1953 чыл-да хөйну алган. 1953 чылда көдээ ажил-агыйга болгаш калбак херге-ледиз улетпүрү барааннарының база аыш-чем барааннарының бүдүрүлгезинге материалдарын болгаш дериг-гелерни чедирип бээр оңза улга-ткан.

РСФСР-ниң республиканың бол-гаш күрүнең чурт улетпүрү улет-пүрү продукциязын бот-үнезин 5 хуу чингеткен, ынчалза-даа респу-блика болгаш чурт улетпүрүнүн про-дукцияның бот-үнезин чингедир тала-зы-биле ооналга 1953 чылда күсе-тинмээн. Ылангыя РСФСР-ниң Ыяш болгаш саазын улетпүрүнүң минис-терствозу, РСФСР-ниң Тудуг мате-риалдарының улетпүрүнүң министр-ствозу база РСФСР-ниң Чурт бол-гаш одаар чүл улетпүрүнүң минис-терствозу бот-үнеин чингедириниң планын багай күүсеткен.

Бот-үнеин чингедир талазы-биле планын багай күүсетингени хөй-хөй бүдүрүлгелерде күш-ажылдык бүдү-рүкчүлүү бедидериниң планын күү-сетпээниниң, чиг-эт, материалдар болгаш одаар чүдүлүн чарыгалды-ны доктаатынган нормаларын күү-седирин хандырабынын, материал-дарының болгаш аыш-хөргилерин эйжыр чарыгалдын болдурганнын, а ол ышкаш урей кылыр чоруктар-дан чидирилер бар турганынын, ад-министрация ажил-агый болгаш не-мелде чарыгдалары артыкка үн-дүргенини чылдагазындан болган.

III. раларың 85 хуузу комбайн-биле ажаап алдынган, чийгир сөккөзүлгүн тарылгазын 80 хире хуузу сөк-көзү комбайнны болгаш трактор-луг сөккөзүлгүн кызыкчылары-биле ажаап алган. Лән-долгунети, картофельди болгаш ногаалары тарырынын база ажаап алырының талазы-биле, сизген ажаап алырының болгаш мал чөмириң сийлазынын талазы-биле ажилдыр сула механизастатын-ган болуп артышаан турар.

1953 чылда машина-трактор ста-нциялары колхозчу мал ажылынын фермаларының суг хандырылганын механизастаарына дериг херексел-дерин тургузар талазы-биле, мийис-тыг бола малды автомеханиктиг сугтарарына дериг херекселдерин тургузар талазы-биле, мал чөмириң чымчадарына, бөдүн чөмириң болбаазырадып ажылдарына бол-гаш инектерниң электрия-механиктиг саалдазына дериг-херекселдерин таарыштыр талазы-биле улуг ажылдарын күүсеткен.

Ынчалза-даа 1953 чылда машина-трактор станциялары картофельди ажаап алыр, ләнну чулар, хоораз-тыг адыгсты андар, кестинген си-генни ажаап алыр, мал чөмириң сийластар болгаш колхозчу мал ажылының фермаларында хөй күш кирер ажылдарын механизастаар талазы-биле ажилдарың планна-рын четче эвес күүсеткенер.

Колхозтарда болгаш совхозтарда чер ажылына болгаш мал ажылы-ны фермаларына хөй күш кирер бүдүрүлгө чорудулгаларын меха-низаастаарына электрия күжүн ажы-лаары бедзээн, ынчалза-даа көдээ ажил-агый бүдүрүлгезин электрия-жидер талазы-биле ооналга долу эвес күүсетинген.

1953 чылда колхозтар парниктер-ни болгаш теплицаларны 1952 чылга бодаларга ийн катап хөйну туткан, ынчалза-даа, парниктерин болгаш теплицалар тудууңуң планын чедир күүсетинмээн.

Колхозтарда ниятинин малының баш саны малдык чизе-данзынын сан медээлерин өзүтаар алдыр, 1952 чылдың октябрь 1-ге деңзээрге 1953 чылдың октябрь 1-де мынчаар өскөн: инек—4 хуу, хөй—5 хуу, болгаш ха-ван—6 хуу. РСФСР-ниң Совхозтар министрствозунуң совхозтарында малдык баш саны 1952 чылдың ок-тябрь 1-ден 1953 чылдың октябрь 1-ге чедир мынчаар көвүдөөн: инек—13 хуу, хөй—10 хуу болгаш хава-н—10 хуу.

Колхозтарга агрономиктиг болгаш зоотехниктиг дузаламчыны күштө-дирери-биле көдээ ажил-агый орган-изерни эде организастаанының бол-гаш өске албан черлеринге база ор-ганизацяларга ажаап турган тус-кай эртемчилерин колхозтарда ажилче шилчикениниң түңнелинде ажилданан хосталганнарын күсе-ли-биле 1953 чылдың төнчүзүлде колхозтарын хандырып турар МТС-терге барып ажилдаары-биле 65 муң ажыг агрономарын болгаш зоотех-

никтерин чоруткан. Оон ангыда ди-ректорлар, кол инженерлер болгаш септелге мастерскаяларының эрге-лекчилери болуп ажилдаары-биле, а ол ышкаш өске-даа албан-дужаал-дарга барып ажилдаары-биле хөй санын инженерлерин болгаш тех-никтерин улетпүрүн база улус ажил-агыйның өске-даа адырла-рындан МТС-терге чоруткан.

IV. РСФСР-ниң Орук болгаш транспорт ажил-агыйның министрствозу 1953 чылда автотранспорт-биле чүктер сөөртүлгезин 1952 чылды-биле дөмөйлээрге, 37 хуу болгаш хем транспорттун 27 хуу улгатырып, бараан саарылгазын чыл планын күүсеткен. Ынчалза-даа чүк ав-томашиналарының апаа туруушкуну болгаш куруг маңдашкыны чогу-ру-биле кудулаваай болгаш улуу-биле жокудаары үргүлчүлөвшөөн. 1953 чылда автобустар-биле пасса-жирлер (кижилер) дажылгазы 1952 чылды-биле дөмөйлээрге, 23 хуу улгаткан, пассажирлер дажылгазы-ның планы 110 хуу күүсетинген.

1953 чылда РСФСР-ниң 13 улуг хоорайларына автомобиль транс-портту-биле массалыг чүктерниң төпчүтүнгөн сөөртүлгезин улгатыр-ган, ол чорук бүдүрүлгелерин бол-гаш организастаанынын чүк сөөр-түлгезин хандырап чорукту экижи-дерин, а ол ышкаш автомобиль пар-казын эки ажылдарын база сөөр-түлгелерин бот-үнезин кудулады-рын болдурган.

1953 чылда республиканың бол-гаш чер-черин ужуур-дузалыг авто-мобиль оруктарының тудуушкуну-нун кемчээл 1952 чылды-биле дө-мөйлээрге 8 хуу улгаткан. 1953 чыл-да республиканың болгаш чер-чер-ниң ужуур-дузалыг оруктарының капи-тал септелгезин 1952 чылды-биле дөмөйлээрге, 9 хуу хөйну кылган. Ынчалза-даа оруктар тудуушкуну-нун планы болгаш септелгези чедир күүсетинмээн.

V. 1953 чылда РСФСР-ниң Минис-терстволарының болгаш ведомстволарының күүсеткени күрүнеин ка-питал салымшынарының хемчээли 1952 чылга хамаарыштыр алырға 111 хуу болган. Эрткен чылда чаа-чаа бүдүрүл-гелер туттунган болгаш ажаап тур-ар хөй-хөй бүдүрүлгелерде бүдү-рүлгө күчүлери калбарган. Улус хергелелиниң барааннарын бүдүрү-п турар улетпүрү, садыг бүдүрүлге-риниң болгаш хөй-нини чөмириң-гезинин бүдүрүлгелериниң тудуу-шкунуна капитал салымшынар улга-ткан.

РСФСР-ниң девискээринге чурт-талганың улуг тудуушкунун боттан-дырган. Чуртталга тудуушкунуна капитал салымшынар 1952 чылга удур 14 хуу улгаткан. Күрүнө бүдү-рүлгелери, албан черлери, чер-чер Советтери, а ол ышкаш хоорайлар-ның болгаш ажилчыны суурларын чоңу 1953 чылда күрүнө чөзөлинин дузасы-биле нинти шөү 19 миллион дөрбелчин метр хире чуртталга ба-жынынын туткан. Оон ангыда, кө-дээ черлерде 200 муң ажыг чурттал-га бажыныны туттунган. Ынчалза-даа РСФСР-ниң министрстволары болгаш ведомстволары база чер-чер Советтери күрүнениң чуртталга ту-дуушкунуң планын күүсетпээн.

1953 чылда өөрелдиге черлериниң, школаларың, эмнегелериниң, поли-клиникаларын, уруглар сэдери-нин болгаш уруглар асылериниң, клубтарын, библиотекарларын, те-атрларын, кино театрларын бол-гаш культура чырыдышкынын база медицинаның өске-даа албан черлериниң улуг тудуушкуну боттан-дыртыган. РСФСР-ниң Чырымдыш-кын министрствозу өөрөнчилерди олуттарынын санынын талазы-биле алырға, нинти билгиниң школаларын 1952 чылдыңга көөрдө, барык 30 хуу хөйну туткан.

Ынчалза-даа РСФСР-ниң Минис-терстволары болгаш ведомстволары 1953 чылда оларга доктаатынган ка-питал салымшынарның планнарын болгаш бүдүрүлгө күчүлери ажил-галга кирериниң планнарын күү-сетпээн.

РСФСР-ниң Чурт болгаш одалга улетпүрүнүң министрствозу, РСФСР-ниң Аыш-чем барааннары-ның улетпүрүнүң министрствозу, РСФСР-ниң Тудуг материалдарының улетпүрүнүң министрствозу болгаш РСФСР-ниң Совхозтар министр-ствозу капитал салымшынарнын планын болгаш бүдүрүлгө күчүлериң база өске-даа тудуг объектирин ажилгалга кирериниң планнарын оңза четпес күүсеткен. (Улачылыг).

МАРКСИСЧИ-ЛЕНИНЧИ ФИЛОСОФИЯНЫ ӨӨРЕНИП ТУРАРЛАРГА ДУЗАЛАМЧЫ

Марксизмнің тывылганы—философияда революстүг эргилде

Философияның төөгүзү философия идеализмининг янзы-бүрү хевирлеринге удур эптеп чок демиселге өртемнің мировоззренияның тывылганы болгаш хөгжүлденин чорудулгазы болуп турар. Философия бодалдык хөгжүлденинге улуг эргилде, өзүлүг революция марксисти философияны—диалектиктиг болгаш төөгү материализмининг тывылганы-биле болду. Өртемчейин чүгүлө шың тайылбырлап турар эвес, харын оң чаарылгазынын идея талазы-биле күчүлүг чеспез болуп турар өзүлүг өртемнің революстүг мировоззрениянын төөгүдө бир-ле дугаарында ажылдатнып кылдырган.

Улуг революстүг өөредиг—марксизм XIX чүс чылдың 40 чылдарында тывылган. Оң тывылганы нийтиледди болгаш пролетариаттың аңгы демиселдинин хөгжүлденин боттук алуу талазы-биле, өртемнің билишкенин чедишкенинери-биле болду. Марксизмнің тывылганы мурнакчы нийтилет идеялары болгаш теориялары нийтилет амьдыралык боттук чүдүлдери-биле төөгүдөр олар нийтиледди материалдык амьдыралык хөгжүлденин өйү келген хереглелдерин көрүнүктүлдери турар деп чүвенин көскү бадьткалы болуп турар. Бичаарга чаа, мурнакчы идеялар болгаш теориялар чокка оларны шиптирлээр арга чок.

Маркс биле Энгельстың чаа мировоззренияны тургусканы Европанын ол үедеги мурнакчы чурттарында бүдүрүлгөн капиталисттик аргазынын хөгжүлденин быжы-биле бадьткалы болгаш элээн бедик денелди чеди алган деп чүе-биле тодаргайлатып турган. Капитализмининг тывылганы болгаш хөгжээни-биле кады буржуазиянын хөржүлдүкүзү-нүн болгаш социалисттик нийтиледди тургузукчузунун ролун күсседир хүлээлелиг ажилчыны аңгы тытып, хөгжүп, күчү кирген. Марксизм болза, нийтиледди эң-не мурнакчы, эңизинге чедир революстүг аңгызы—пролетариаттың догунаашкынын боттук чүдүлдериң идеялыг көрүнүктүлдериң, оң төөгүлүг сорулгаларының өртемнің илерээшкени болуп. Маркстың болгаш Энгельстың өөредиле капиталисттик кулданышында хосталары дээш, социалисттик нийтиледди тургузур дээш демиселдин оруун бүгү чурттарын ажилчы чоннарынга чайыналдыр чырыды берген.

Нийтиледди экономикактиг болгаш социал-политиктиг хөгжүлденин боттук чүдүлдери-биле амьдыралга болдунган марксизм болза, быжыг өртем-теоретиктиг үндениниг. Ол революстүг өөредиг өртемнің билишкенин мурнуңдагы бүгү хөгжүлденинге, мурнакчы философия болгаш экономикактиг бодалдык база социалисттик өөредилгелериниң чедишкениненинге дайып турар. Маркс биле Энгельс революстүг пролетаржы шимчээшкенин турустары-биле оларны-лаа мурнуңдагы мурнакчы бодал-биле мөенгиткен бүгү-ле чүдүлденин шүгүмчүлөкчү өзү-биле солбазыралды, база өртемчейин чаартып турар чаа өөредигин тургусканын. Марксизмнің бүгү-ле составтыг кезээ—оң философияны экономикактиг өөредиг болгаш өртемнің социализм—мурнуңдагы үзелдерин аңаа-ла үргүлдүлели эвес, харын өртемнің билишкенин хөгжүлденинге шынар талазы-биле чаа үе-чада болуп.

Марксисти философия бодунун хөгжүлденин мурнуңдагы бүгү төөгүзүңү дургузунда философия бодалдык бергени бүгү-ле үнелиг чүдүлдериң дүрүм өзүгаар салгалы болуп. Диалектиктиг материализм бодус өртемниниң янзы-бүрү адьдарларының эң чаа сан-медзелерин теоретиктиг түнээнинин болгаш чогаалдык быжылаанын түнээнде бодус өртемниниң чедишкениненин быжыг үнденинге тывылган болгаш өскөн. Бодус дугайында өртемнен марксизминин үнденин салыкчылары чаа диалектиктиг методту болгаш материалисттик философия ч теорияны чогаалдып кыларынга байлак материалды тып ап турганнар.

Марксисти философияны, чижээлээр, оң диалектиктиг методун чогаалдып кыларынга бодус өртемниниң үш улуг ажыдышыклары онза улуг учур-дузалыг болган: дириг амытанынның болгаш үнүш организмнеринин тургузуунуң клетка теориясы, энергияны өскерлишикчиинин хооблузу болгаш Дарвинниң эволюстүг теориясы. Бодус өртемнин хөгжүлденинге улуг салышыкыны орус өртемчи бодалдык шылгарангай төлээлекчилери кирген. Чижээлээр, материялык левээр өртемнин болгаш шимчээшкенин хооблузу бир-ле дугаарында, XVIII чүс чылда-ла орус өртемнин гевийи

М. В. Ломоносов ажыткан. Клетканың өртем теориясынын үнденинерин эртен чүс чылдың 20 чылдарынын төңүзүндө—30 чылдарынын эгезинде орус өртемден П. Ф. Горький болгон. Элээн хөй орус өртемденер Дарвинниң мурнуңда-ла база оңда-ла үезинде, ыңчалаа-даа оортан хамаарылга чокка, дириг организмнериниң оларны долгандыр турар чүдүлдериң байдалында хамаарыштыр, оларны өскерлишчинин бүүрүткеннер.

Марксисти философия мурнуңдагы бүгү-ле философ системаларында үнденин-биле ыгалып турар. Диалектиктиг болгаш төөгү материализмининг тытып келгени-биле философияның учур-утказы шынар талазы-биле өске аларган, оң чүдүлү, өске өртемнерге оң хамаарылгазы өскерилген, нийтиледди амьдыралык философияның принципадыг чаа хамаарылгазы тытып келген. Философия нийтилет амьдыралыг чүгүлө ролду ойнап турар, практика талазы-биле учур-дузалыг өртем болу берген.

Маркс үезинин мурнуңда турган философ системалары, бир чамдыктарында башка, өскелери канчаарга-даа мөлчүкчү аңгыларын эрге-ажыктарыга бараан болуп, ол аңгыларын идеологияны илередиң турган. Мөлчүтүргөн массаларың эрге-ажыктарын илередиң, камгалап турган хөй эвес философ өөредилгелерин аразында XIX чүс чылдың классиктиг орус материалисттик философияны онза ыгалып турар. Оң улуг төлээлекчилери— Герцен, Белинский, Чернышевский, Добролюбов боттарының хосталгазы дээш демиселдин турган крепостной тарваачынарның идеология ботуп турганнар. Орус революстүг демократтарның философия болгаш нийтилет-политиктиг үзел-бодаллары Россияга хааның өзү-чүрүмүн болгаш крепостной тургузуну узуткаар дээш демиселдин херээнге, ажилчы чоннарынын хосталгазын херээнге бараан болуп турган. Ыңчалаа-даа XIX чүс чылдың орус материалистери ыңчаарлагы Россияны хөгжүлденин төөгүлүг байдаларың учурунда диалектиктиг болгаш төөгү материализмге чедир база көдүрүп шыдаван.

Диалектиктиг материализмининг тывылганы-биле нийтиледди эң-не дарлаткан болгаш эң-не мурнакчы аңгызы—пролетариаттың эрге-ажыктарын илередиң турар өртемнини мировоззренияны төөгүдө бир-ле дугаарында тытып келген. Диалектиктиг материализм пролетариаттан чарылбас. Боттук өртемчейини шың тайылбырлап, бодустуң база нийтиледди хөгжүлденин хоойлуларын ажилдып турар өртемнини мировоззренияны бадьткадыкчы болза, эрге-ажыктары нийтилет хөгжүлденин боттук чорудулгазы-биле дүгүлү, ол хоойлуларын тук тудукчузу болгаш келир үе ооңу болуп турар чүгүле ыңдыг аңгы бооп болуп. Харын ыңдыг аңгы болза, пролетариат болуп турар. Диалектиктиг материализмининг тывылганы-биле, Маркстың кайгамчык сөглээнин өзүгаар аларга «Философия бодунун материалдык чеспез пролетариаттан тып турар», а «пролетариат бодунун угаан-бодал чеспез философиядан тып турар».

Мурнуңдагы бүгү-ле бодалчылар университеттер системаларын тургузуп оралдажып чорсаан, ол чорук бүгү-ле өртемнерге аңаа-ла бодал каан схемаларны күш-биле дөгээниг чедирин, хөгжүлденин боттуксыйлаң болгаш хостуг чоруунуң тодаргай өртемнерин ушта кызып турган. Философия болза, бодунун алаандан бүгү-ле өске өртемнерни көдүрүп үндүргөн өртемнериниң өртемнин ролу кылдыр демиселдин турган.

Марксисти философия мурнуңдагы бүгү философ системаларыңга удурланыштыр өске өртемнерин тергидип турар өртемнин ролун кылык-савайып турар. Диалектиктиг болгаш төөгү материализм өртемнің билишкенин чедишкениненин үнденинеринге доктаамал байып, хөгжүлүшкөн, бодус болгаш нийтилет дугайында боттук өртемнерге даянып турар. Марксисти философия бодустуң болгаш нийтиледди бодушкунарын билип алырының карачаңгы өртемнің методу-биле бүгү өртемнерин чеспеген, оң-биле өртемнің билишкенин кызыгааржок деткимчезинге идиги берип турар.

Өртемнің хөгжүлденинге билишкенин марксисти методунуң кайгамчык улуг учур-дузалыг сөүлүгү чүс чылдың дургузунда оң төөгүзүңү бүгү чорудулгазы-биле бадьткалы болуп турар. Диалектиктиг материализминин шигээди албан өртемденер идеалисттик аңадаашкына чалаш чок дүжүп, мистиканың болгаш

поповщинаның тулазынча чүглүп кирип турар. Амгы Америкада болгаш Барыны Европада империализминин өртемден чалчалары диалектиктиг материализмге калчаалы-биле удурланышкан, хереж кырында боттук өртем-биле нийтилет-жир чүзү-даа чок реаксылыг идеяларын суртаалдап турарлар. Диалектиктиг материализмге даянган мурнакчы совет эртем чаа-чаа чедишкенин тергидип алышкан, соксаал чокка бурунгаарлап бар чыдар.

Марксизм болза, мистиканы идеализминин философиядан арыгалап үндүргөн, оң-биле кады эрги материализминин кызыгаарланчак чоруун ажил эртен. Марксизм сөктөлгөн догматиктиг философия системалары «Өртемчейин өзүлүг түнээлди медереп билди чорук-биле солгаан» (Энгельс). Марксизм болза, боттук бодушкунарын база бодустуң болгаш нийтиледди бодушкунарын эртем өзүзү-биле тайылбырлаарын, өртемчейин шың-биле тайылбырлаар болгаш оң өскертир аргалыг болуп төлээле, ол бодушкунарын шың ап көөрүн, ук бодушкунарын медереп билериниң өртемнің методун ажилдап кылдыр философияның сорулгазы болуп деп керүп турар.

Марксизминин тытып келгени болза, эрги философияның төңүзүн салганы болуп, Коммунисттик партияны мировоззренияны—диалектиктиг материализм болза, мурнуңда турган бүгү-ле философия өртемнерге бодаарга, нийтиледди амьдыралында принципадыг өске черин ээлеп турар. Эрги философия болза, улустан, амьдыралдан хоорулган, ийи-чангыс кижилерин, «угаан-бодалдык аристократтарыны» эдилели болуп турган. Ыңчанаш, чүгүле идеалисттерин эвес, харын база материализминин чамдык төлээлекчилерин безин непередиң турганы субъективизм, ийи-чангыс кижилерге чүдүрү чорук мурнуңда турган философияга колдап турганы таварылга эвес.

Мурнуңда турган философияга удурланыштыр Маркс биле Энгельс массаларың революстүг шимчээшкенинге даянышкан, оларын демиселдин дуржулгазын түнээшкан, боттарының өөредин тургусканын. Марксизминин кол үндээлекчилери болза, миллион-миллион дарлатканын хосталырың херээнге, ажилчы чоннарың идея талазы-биле кижиздериңге болгаш организаастарыңга, улус массаларын капиталисттик кулданыгдан адырар дээш пролетариаттың революстүг демиселдин удуртуруга бараан бодурун боттарының сорулгазы кылдыр көрүп турганнар.

Марксисти философияны мурнуңда турган философия өөредилгелерден бо ханы ыгалдыг чүдүлдери демделгешкан, И. В. Сталинниң айтканы болза: «Пролетаржы социализм болза, пролетаржы массаларың өөредин, оларның тугу болуп, оң делегейин пролетарийлер хундуктеп турар болгаш оң мурнуңга «сөөгөйп турарлар». Мындыгың төлээлинде, Маркс биле Энгельс кандыг бир философия «школанын аңаа-ла өгбелери эвес—олар болза, хүн-бүрүдө-ле өзүп, быжыгып турар дириг пролетаржы шимчээшкенин дириг баштычылары-дыр» (Чогаалдар, т. 1, арын 350).

Марксизм-ленинниң амьдыралды бадьткап турар идеялары болза, миллион-миллион ажилчы чоннарың чаагай байлаа болу берген. Марксизм-ленинниң болза, совет нийтиледди шуут-ла бүрүн тергидип турар социалисттик идеологияны тендеш дивест теоретиктиг үнденин болуп турар улус демократияны чурттарыңга ол улам калбаа-биле непереп турар. Марксизм-ленинниң идеялары болза, тайылбыр демократия болгаш социализм дээш ажилчы аңгыны, бүгү деп-шьятелиг кижит төрелгетиниң демиселинин тугу болуп.

Марксизминин философияның характерлиг демээ болза, оң дайынык партияны болуп. Диалектиктиг материализминин партияны хамыктың мурнуңда философияда материалисттик шүгүмүн чайгалы чокка, туюулуга чедир камгалаарында, марксизмге өжөнөшкөк идеалисттик философияга болгаш мистикага база пововщинага кандыг-даа дүжүп бервишкениге удур эптепчөк демиселде илереп турар. Диалектиктиг материализминин, оң бүгү талакчыларының амгы үеде эң чүгүлө сорулгазы болза, империализминин бүгү системаның чүдүнүң, буурашыкчының илерептеп болуп турар амгы реаксылыг идеалисттик буржуа философияга удур эптепчөк шавар-халдаашкының демиселди чорбалар болуп.

Буржуаз философияга удур деми-

сепшишкан, марксизм партияны эвес болуп дээр чоруктуң мөгечи шывынын ол философиядан соя тытып турар. Буржуаз философия партияны эвес болуп дээр чорук-биле бодунуң аңгы талазы-биле ат-нүүрун болгаш бодунуң реаксылыг утка-шынарны чажырып турар. Аңгы нийтиледди аңгыдан дашкаар партияны эвес философия туруп шыда-вас деп марксизм-ленинизм өөредип турар.

Ат-нүүр чок «партияны эвстин» буржуазчы чоруунга удурланыштыр, марксисти-ленинчи философия бодунуң партияны бодурунун дугайын шуут ажилы-биле медегеп, ажилчы аңгыны эрге-ажыктарын камгалап, оң революстүг партияның мировоззренияны болуп үнүп турар. Марксизм бодунуң аңгы талазы-биле утка-шынарын, бодунуң партияның чажырып учуру-лаа чок, чүгү дээр, пролетариаттың эрге-ажыктары төөгүлүг хөгжүлдени боттук чорудулгазы-биле дүгүлү, чоннуң хөй нурузунуң үнденин эрге-ажыктарын, бүгү ажилчы чоннарың эрге-ажыктарын болгаш чүдүлдериң илередиң турар.

Марксизминин, оң философияны партияны болуп чоруунуң үнденин, эң чүгүлө принцин болза, теорияны практика-биле, философияны политика-биле тудуш харылазы болуп. Марксизм өртемчейин чүгүле тайылбырлап турар эвес, харын ажилчы чон массаларың эрге-ажыктарың өртемчейин өскертп тургузууңуң база чеспез болуп. Марксизм теорияны практика-биле чангыс аай холбаштырган, теорияны ажилчы аңгыны болгаш оң партияның революстүг практиканыга бараан болду. Коммунисттик партия марксизмин бодунуң ажил херээн чорударда дайының удуртулга болуп деп кезээде көрүп турар.

Марксисти философияны бодунуң бүдүжүнү талазы-биле революстүг, хөдөлүшкениң байдал бүрүзүн ажилчы аңгының партияны бодунуң практиктиг ажил-чорудулгазынга ажылдап турар. Диалектиктиг материализм болза, марксисти партияны программазынын, шың политиказынын, стратегиязынын болгаш тактиказынын өртемнің үнденин, коммунисттик теоретиктиг фундаменти болуп.

Марксисти философияны мурнуңда материализм-биле диалектика бот-боттарындан хоорулган турган. Оң түнээлинде марксизминин тытып келгенин үезинде материализм метафизиктиг методка алыскан, а диалектиканы идеализм эжелээн турган. Барыны-арапа болгаш орус философияда чамдык материалисттер диалектиктиг ханы идеяларын чугаалап турган болза-даа, оларны ол идеялары оларның материалисттик үзел-бодаллары-биле органиктиг харылаа чок турган. XIX чүс чылдың орус материалисттери диалектика биле материализминин аразында турч турган харылаа чок чорукту ажил эртер оралда жымышкыны кылганнар, ыңчалаа олар ол сорулганы күсседип четкипээр.

Диалектиктиг методту материалисттик философия теория-биле органиктиг дүүшүргөни болза, марксизминин философияга боттандырган революстүг эргилденин база бир эң чүгүлө талазы болуп. Оң-биле кады марксизминин кол үндээлекчилери диалектика биле материализминин аразында хоорук чорукту чүгүле ажил эртен эвес,—олар чаа диалектиктиг методтуң болгаш чаа материалисттик теорияны чогаалдыкчылары болганнар.

Маркс биле Энгельстың тургусканы чаа диалектиктиг метод болза, кол демдектери Гегельдин хевирлэни эрги диалектикага шуут удурланышкак болган. Маркс биле Энгельс болза, гегельчи диалектиканы идеалисттик характерин сойгалап, Гегельдин диалектиказы болза, оң реаксылыг болгаш өртемге удур идеалисттик системазы-биле шуут холбашкан, мында идеализминин өзү синдиккен болгаш неперезен деп чүвени көргүскөн. Марксисти диалектика болза, өртемчейин материалисттик тайылбырлап көөрүнүң быжыг өртемнің үнденинде туруп турар. Ол диалектика болза, материалисттик диалектика болуп.

Марксизм оң мурнуңда туруп турган материалисттик теорияны база үнденин-биле чаартып тургускан. Марксисти философия материализминин эрги материализминин, ылангыя Фейербахтың материализминин бүгү-ле четпестерин болгаш кызыгаарлы чоруун, оң метафизиктиг, дашты-биле эренгелээр, бодусту материалисттик өзү-биле көөрүн нийтилет амьдыралың бодушкунарын

өөренириңче непередиң билбес чоруун ажил эртен болгаш чайлакан. Маркс биле Энгельс философия материализминин дээди хевир болуп диалектиктиг материализминин чогаалдыкчылары болганнар.

Нийтиледди дугайында үзел-бодалдарга хамаарыштыр революстүг улуг эргилдени марксизм кылган. Диалектиктиг материализминин кол дүрүмнерин нийтилет бодушкунарыңче непередирин, төөгү материализминин тытып келгенин В. И. Ленин өртемнің бодалдык шылгарангай чаалап алышкыны деп адаан.

Төөгү материализм нийтиледди хөгжүлденин объективтиг экономикактиг хоойлуларга үндээлээш боттанып турар төөгүлүг чаагаар чорудулга болуп деп көргүскөн. Кижит төрелгетениң төөгүзүңү бүгү чорудулгазы бүдүрүлгениң аргаларың өскерлишкениңге үндээлээш бүдүрүкчү күштерин болгаш бүдүрүлгө харылааларың хөгжүлденин түнээлинде калбарып турар деп марксизм көргүскөн. Төөгү материализм болза, нийтиледди меделеринге хамаарыштыр нийтилет амьдыралың тодаралдыкчы ролун илереткен.

Төөгү материалисттик өзү-биле тайылбырларында эң чүгүлө чүдүлдериң бирээш болза, төөгүлүг чорудулгаларың шиптириң күжү болуп улус массаларың дугайында марксисти номинал болуп. Төөгү «шыларангай» ийи-чангыс кижилерин тус-тус «маадырларың» ажил-чорудулгазынын түнээли кылдыр көрүп турар өртемге удур, идеалисти бодалдарга удурланыштыр, төөгүңү өзүлүг тургузукчу болза, амьдыралдык бүгү-ле чүдүлдериң тургузуп турар улус, ажилчы чоннарың миллион-миллион массалары болуп деп марксизм-ленинизм өөредип турар.

Марксизмге нийтилет хөгжүлденин хоойлуларын диалектика-материалисттик өзү-биле тайылбырлап көөрү коммунисттик өртемнің теориязы-биле шуут холбашкан. Төөгү материалисттик өзү-биле билериниң үндээлээш, Маркс биле Энгельс социализмин хоозун бодалдан өртемче хуулдурган. Диалектиктиг болгаш төөгү материализм коммунисттик теоретиктиг үнденин болуп. Диалектиктиг болгаш төөгү материализмге үндээлээш, капитализминин өдүрүнүң болгаш оң коммунисттик нийтилет тургузуу-биле солуруунуң чайлаш чок болуру маргыш чокка бадьткалыган.

Маркс биле Энгельстың тургусканы пролетариаттың улуг революстүг өөредиле бодунуң туруп келгенин чүс ажыг чыл төөгүзүңү дургузуңда чаа төөгүлүг дуржулга үндээлээш соксаал чокка хөгжүп, сайырангайжып келген. Ажилчы аңгының революстүг демиселинин дуржулгазы болгаш эң чаа үенин өртемнин чедишкенин сайырадыкчы өзү-биле түнээшкан, В. И. Ленин марксизмин улам ыңай хөгжүдүп, оңу чаа, бедик чадаге көдүрүп үндүргөн. Ленинизм дээр, төөгүлүг чаа үениң—империализминин болгаш пролетаржы революцияларын үениң марксизми-дир. Гениалды Ленин, Ленинниң өрөмчөкчү болгаш оң херээниң уламчылакчы—улуг Сталин марксизминин бүгү кол-кол кезектерин—экономикактиг өөредигин, өртемнің коммунистин болгаш диалектиктиг материализминин төөгүлүг чаа байдалдарга таарыштыр улам ыңай байлакан болгаш хөгжүткөн. Коммунисттик партия марксизм-ленинизм, оңу массаларың революстүг чогаалдыкчы чоруунуң чаа дуржулгазы-биле, мурнакчы совет өртемнин чаа-чаа чедишкенинери-биле байтышкан, чогап чокка бурунгаарладып турар.

Марксисти философия диалектиктиг болгаш төөгү материализминин нийтилет хөгжүлденин объективтиг хоойлуларын шың илеретпешкан, бистин чуртувуска коммунисттик нийтиледди чедишкенин тургузарың оруун, методтарың болгаш аргаларын ажилчы аңгыга болгаш Совет Эвилелинниң Коммунисттик партияныга айтып берип турар. Чаа, аас-кежиктиг амьдыралды тургузарың оруктарың тодазы-биле билди чорукту марксисти философия улус демократиязының чурттарының коммунисттик болгаш ажилчы партияларыңга айтып берип турар. Пролетариаттың өртемнің диалектика-материалисттик мировоззрения болза, бүгү чурттарың коммунисттик партияларының тайбын, демократия болгаш социализм дээш демиселте холуңда туткан чүнү-биле-лаа солутунмас идеялыг чеспез болуп турар.

К. ФРОЛОВ.

Адавың сагыш салышыкыны

Кызыл районнуң Баян-Кол чеди чыл школазында колхозчу эш Допчааның бир оглу, дөрт уруглары өөренип турарлар.

Колхозчу эш Допчаа өөреникчи уругларының материалдыг хандырылганын кичээлени салыкчы кышкы идик-хевин хынамчалыг кылып берген болгаш бажыңды уругларың бот-кичээл кылырын таарымчалыг байдалдар: стол, сандайны, чырыкыны бүрүңү-биле бөлөткөп хандырган.

Эш Допчаа уругларының бот-кичээл кылырын таарымчалыг бодушкунарын тургузуп бергени-биле эзыгаарлатпмай, харын бодуну хостуг үелеринде школага кээп, чада башкылардан уруглары кижидер ажылдык талазы-биле ала-дедузалыг педагогиктиг арга-сүлгелерни ап, оларны-биле дем-катышкыны кады ажылдакчыны чорудуп турар.

В. ТҮМЕН-ООЛ

Чонну бижиктиг болдурар дээш

Чаа-Хөл районнуң «Тийлеге» колхозта улуг назылыг чонну өөредирине ийи кезек черде организаастыңан бижики бөлүмнеринин ажилы мурнукуздан элээн экижээн.

Бир эвес эртен чылын бижики билбес болгаш биче билди колхозчуларын, ылангыя өг-бүлө ээлери херээженнерин бөлүмнерге четче кириштирбей, кичээлдерин организаастык болгаш идеялыг денелди чавы болуп, эренгей байдалга эрттип турган болза, ам колхозтуң бижики билбес болгаш биче-билди бүгү 41 колхозчуларын бо ийи бөлүмдө бүрүн хаара туткан, а ол ышкаш кичээлдериниң шынары организаастык, бедик денелге эрттип турар апарган.

Бөлүмнеринин культурмейжилери эштер: Чараш-оол, Дзыыр, Маргыс олар онаашкан ажилыңга хары-салгалыг болуп, кичээлдерин башкылашкыны даянчыларга билдингир кылдыр, сонуурганчыг байдалга эрттирип турарлар.

Ук бөлүмнеринин даянчыларында Хурагандай, Айыраа, Цартаак, Ажы олар кичээл бүрүзүгө белеткелди кээп, эртен материалдарын эки шингээдип алыр дээш кызыкмак өөренип турарлар.

А. ЧАДАМБА.

Хөй төрүп эгелээн

Колхозтуң байлаан көвүдериңге мал ажилдакчылары улуг ролду ойнап турар. Тожу райоңда «Совет Тыва» колхозтуң хөй мал фермазының эргелекчизи эш Чамзы нийтинин малынын баш анын өстүренинге, оң продуктулуун бедияриңге бодунуң бүгү күжүн үндүрүп турар. Хөй кажаларын тус-тус өрээлдерге үкеш, мында төөрүп хойларын, хураганарының база боос хойларың өрээлдерин таарыштыр дерип кылган.

Ферма эргелекчизи малчынарның күш-ажылыңны организаасташкынын чөп тургускан. Ферманың ажилдакчылары кылар ажилдарын тус-тус үлөйип алгаш, чогуур өйдөдө боттандырып турар. Баштайгы терезин 88 баш хойдан 88 хураганарын бүрүн дорукуруп алган.

А. ЭЭРИЛГЕ.

Судтуң залындан

Социалисттик өңчүңү камаңап камгалаары совет хамаатызы бурузунуң хундулуг хүлээлгени болуп. Ыдыг хүлээлгени күссетпейн, харын совет хоойлуга удур чорукту кылып, күрүнө хөренгизин самчыдап турган Афонин Алексей Алексеевичини Тожу районнуң улус суду илереткен.

Афонин болза, ол районнуң хлеб быжырап черинге ажилдап турган. 1953 чылдың июльден сентябрьга чедир 3142 рубль 32 копейкты самчыдаан. Ол болза, чамдык үелерде хлебти райоңга кирибей, оңу кижилерге чажырып саткаш, оң өртөн боду ажылдап турганы илерезен. Ол ак сеткилдиг ажилдап турган кижилерин үндүргөн, самчыдал кылырын таарымчалыг кылдыр бодунуң кадайын кирип алган турган.

Афонинниң совет хоойлуга удур кылган кем-буруулуг херээн көргөн, оңу районнуң улус суду СССР-нин Дээди Сөвединиң 1947 чылдың июнь 4-те үндүргөн чарлыгынын үшкү чүлүңү өзүгаар эдил чазар күш-ажыл лагеринге 5 чыл хуусаалыг шипкен.

Харысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.